

TORVRETTER.

Etter utskiftningsformann Kr. Hårbergs bok: «Om Servitutter», tar vi inn avsnittet «Torvrett», som sikkert vil interessere en stor del av tidsskriftets lesere. Boka er utgitt på Aschehoug & Co.s forlag, Oslo.

Red.

1.

Langs store deler av vår skogfattige kyst utgjør brenntorv en vesentlig del av husbehovsbrenselet. Og torvrettigheter — rett til å ta torv i annen manns mark — hører også med til de viktigste jordbruks-servitutter.

Torvrettighetene kan være personlige eller reelle, det siste er det vanlige.

Loven av 23. mai 1874, § 1, regner torvrettighetene med til de usynlige servitutter som ikke gir seg til kjenne ved noen for brukens skyld anbrakt innretning, og som derfor ikke etter denne lovs ikraft-treden kan vinnes ved hevd.

I motsetning til beite- og hogstrettigheter, som består i utnyttelsen av tingens avkastning, består en torvrett i utnyttelsen av tingens substans. Så snart substansen er oppbrukt eller uttømt, opphører rettigheten av seg selv. En torvrett vil derfor i virkeligheten alltid være en tidsbegrenset rett. De fleste regner dog torvrettigheter bestemt til å vare så lenge det fins torv på den tjenende eiendom eller i vedkommende myrer eller stykker for stedsevarige servitutter. Se således utskiftningslovens § 89.

De fleste torvrettigheter stiftes ved rettshandel, mange også ved offentlig-rettslig akt. Tolkningen av stiftelsesaktene volder vanlig ikke større vanskeligheter. Tvistigheter som av og til kan oppstå om torvrettigheter, skriver seg som regel fra ufullstendig begrensning i marka eller fra urimeligheter fra partenes side under utnyttelsen.

Torvrettighetene stiftes som oftest i likhet med jordbruks-servitutter ellers til fordel for parsellbruk ved utskillelsen av disse.

Rettighetshavernes del i torvmyr kan bestå i:

- a) rett til torvmyr etter brukets matrikkelskyld (i forhold til hovedbrukets),
- b) rett til torvmyr etter behovet,
- c) rett til et visst kvantum torvmyr eller torv årlig, f. eks. et antall m³ myr eller lass torv og likn.,
- d) rett til et i marka nærmere begrenset myrstykke eller -felt.

I sin artikkel «Litt om sameie i utmark på Vestlandet», opptatt i Tidsskrift for Skogbruk, hefte 9, 1930, hevder sorenskriver Lundevall, så vidt jeg forstår, at skoglovens forbud mot å belegge skogen med bruksrettigheter for lengre tid enn 25 år eller mann og hustrus leve-

tid også omfatter rett til torvtak. Jeg kan ikke finne støtte for denne mening i skogloven. Og jeg tror ikke skoglovens interesseområde strekker seg så langt at den omfatter også torvmyrer, selv om disse er omgitt av skogsmark.

Av og til treffer en på torvservitutter som er skyldsatt som egne bruk. Således støtte jeg for kort tid siden på et slikt bruk under en grensegangsforretning i en bygd i Vesterålen. Kommunen hadde for ikke mange år siden kjøpt en del av en torvmyr til brensel for en skole. Den hadde nå forlangt grensegangsforretning til fastsettelse av grensene for myra, som om kort tid vil være avtorvet. Men skyldsatt som eget bruk var den, og skylddelingsforretningen var tinglyst. Enhver vil forstå det meningsløse i å lage den slags bruk. Og som jeg foran har hevdet, er jeg av den mening at torvservitutter ikke kan regnes med til de stedsevarige servitutter som etter loven av 17. august 1818, § 28, er innbefattet under matrikuleringen.

2. Bruken av torvrettighetene.

Er ikke torvretten kvantitativt bestemt, er det all grunn til å lære også når det gjelder den slags rettigheter, at disse må nyttes med måte, eller at partene må spare på forbruket hvor dette trengs. Det er til nå gjort store innhogg i våre brenntorvmyrer, og de arealer som nå er igjen, må en nytte med stor varsomhet. Ja, selv om servitutet er kvantitativt bestemt, f. eks. rett til å skjære 20 lass torv pr. år, taler all rimelighet for at både eier og rettighetshaver må spare på forbruket når dette blir påkrevd.

Med torvrett følger (selv om det ikke er nevnt i servituttdokumentet) rett til nødvendig tørkeplass for torva, rett til kjøring til og fra torvlandet, rett til tørrlegging, rett til å sette opp torvhus og torvhesjer på tilstøtende fastmark, om dette er påkrevd, og endelig rett til å innhegne tørkeplassen.

Som nevnt foran må grunneieren på sin side ha rett til å utnytte de torvdammer som etter hvert blir ledige og som ikke trengs til tørkeplass for torva, til dyrking eller annen kultivering. Og han må kunne kreve at rettighetshaveren etter hvert utnytter myra i full dybde — forutsatt at avgrøftingsforholdene ikke hindrer dette — og ikke setter igjen til senere bruk små myrbiter her og der til skade for seg selv og til plage for grunneieren.

Ved stiftelsen av torvservitutter bør det alltid inntas bestemmelser om at graslomp og torvavfall ikke må fjernes, men planeres utover grunnen i dammene, så disse etterpå kan bli skikket til dyrking. Dessverre er dette som oftest blitt forsømt til ubotelig skade for landet.

En mann som har rett til brenntorv til husbruk i en annens myr, kan skjære det samme kvantum til torvstrø istedenfor til brenne, når eieren ikke har noen større ulempe av det (se Gjelsvik: Tingsretten s. 496).

Ved deling av bruk med torvrett må servitutttet også kunne gå over på det nye bruk, når det derved ikke blir tyngre for den tjenende eiendom.

3. Størrelsen av torvrettighetene.

En brenntorvrett som ikke er kvantitativt bestemt, men går ut på torv til husbehov, må (under forutsetning av at det er tilstrekkelig myr å ta av) tilfredsstillende behovet til enhver tid, også det større som følger av en naturlig utvikling.

Bruksbehovet er avhengig av husenes størrelse, rommenes antall eller antall ildsteder og antall personer pr. husstand. Da det hovedsakelig er i våre kystbygder torv blir brukt til brensel, vil de klimatiske forhold stort sett bli de samme. Derimot har vinterens lengde stor innflytelse. En må derfor regne med større bruksbehov i de nordlige landsdeler enn i de sørlige.

Komitéen for myr- og jordvern i kystbygdene, oppnevnt av Landbruksdepartementet i 1936, har i sine innstillinger nr. 2, 6 og 7 meddelt oppgaver over det årlige brenselsforbruk i kystbygdene i Hordaland fylke, i Trøndelag og i Nordland og Troms fylker bygd på innhentede oppgaver. Gjennomsnittsforkonsumet i samtlige disse bygder dreier seg om 50 hl tørr torv pr. innbygger og 300 hl pr. husstand på 6 medlemmer. Forbruket blir altså 5 m³ pr. person og 30 m³ tørr torv pr. husstand i gjennomsnitt. Komitéen regner videre at det gjennomsnittlige går 1,56 m³ råtorv til 1 m³ tørr torv. Det gjennomsnittlige forbruk av råtorv blir altså om lag 45 m³ pr. husstand.

Etter den kalorimetriske brennverdi svarer 1 hl torv til 0,13 hl kull og til 0,028 favner ved. 1 hl kull svarer til 7,7 hl torv, og 1 favn ved (à 1,6 m³ fast masse) svarer til 36 hl torv. 1 favn ved svarer altså til 5,6 m³ råtorv.

I Vesterålen t. eks., som er et utpreget torvdistrikt, ligger forbruket etter de opplysninger jeg har fått, betydelig høyere enn disse gjennomsnittstall, fra 40 og oppover til 100 m³ råtorv pr. år og mer, eller, som en på de trakter regner, fra ca. 3000 til 7—8000 lomp pr. år pr. husstand (1 m³ er lik ca. 70 lomp).

4. Verdien av torvrettigheter.

For å finne nåtidsverdien av en torvrett, må en foruten det årlige forbruk eller behov kjenne prisen pr. m³. Denne kan ansettes skjønnsmessig etter vanlige priser ved bortleie av torvmyr i vedkommende trakt, eller en kan gå ut fra prisen på kull eller ved og beregne verdien av torva etter brennverdien i forhold til disse. For å finne verdien av råtorv må en så regne fra kostnadene med skjæring, rauking, staking og heimkjøring.

Ved disse ansettelse og beregninger må en se bort fra konjunktursvingninger, men derimot ta omsyn til forholdet mellom tilbud og etterspørsel, dvs. om stedet er rikt eller fattig på torvmyr.

Videre må en kjenne rettighetens varighet. Består rettigheten i et nærmere begrenset torvfelt, kan en finne kubikkinnholdet av

myra ved måling og deretter dele dette med det årlige behov. På samme måte om rettighetshaveren har del i hovedbrukets torv etter skyld. Det samlede torvareal må da oppmåles og rettighetshaverens del regnes ut. Verre er det når rettigheten ikke er kvantitativt bestemt, men består i rett til torv etter behovet. Hvor intet annet er sagt eller framgår av særlige omstendigheter, må en gå ut fra at den rådende eiendom skal kunne tilfredsstille sitt behov like lenge som den tjenende. En må da også i dette tilfelle skaffe seg rede på den samlede torvmasse, dele denne med summen av begge parters behov og således finne hvor mange år torvmassen vil vare.

Noen har også i dette tilfelle brukt matrikkelskylden som delingsgrunnlag, men dette må det på det kraftigste advares mot, da matrikkelskylden sjelden danner noe mål for en eiendoms brenselbehov.

Når en så kjenner de nevnte faktorer, kan nåtidsverdien av rettigheten beregnes etter formelen for nåtidsverdien av en årlig fallende rente (r) som opphører om n år fra nå av:

$$k = \frac{r (1,0p^n \div 1)}{0,0p \times 1,0p^n}$$

Eks. Regner en med et behov på 50 m³ råtorv pr. år etter en pris av kr. 2,40 pr. m³, vil verdien av det årlige behov utgjøre kr. 120,00. Regner en videre med en rentefot på 0,04, vil nåtidsverdien av rettigheten etter sin varighet utgjøre:

$$k = \frac{\text{kr. } 120 (1,04^n \div 1)}{0,04 \times 1,04^n}$$

Rettighetens varighet i år	Behovet i m ³	Rettighetens nåtidsverdi i kr.
5	250	534,21
10	500	973,30
15	750	1334,21
20	1000	1630,84
25	1250	1874,65
30	1500	2075,05
40	2000	2375,13
50	2500	2577,86
60	3000	2714,81
70	3500	2807,33
80	4000	2869,85
90	4500	2912,08
100	5000	2940,60

En ser av dette at mens en kan betale f. eks. 973 kroner for 10 års brensel, kan en ikke betale mer enn 2577 kroner for 50 års og 2940 kroner for 100 års brensel.

5. Behandlingen av torvrettigheter under utskifting.

Under utskifting har utskiftingsretten myndighet til, når det er påkrevd for å få gjennomført en hensiktsmessig utskifting, å flytte en torvrett, å fastsette måten den skal utnyttes på og ellers ordne forholdet mellom rettighetshaver og eier etter forskriftene i utskiftingslovens § 52.

Hindrer torvretten en hensiktsmessig utskifting, og denne hindring ikke kan ryddes av veien etter forskriftene i § 52, kan utskiftingsretten etter § 53 ex officio avløse den, forutsatt at rettighetshaveren kan unnvære rettigheten. Den kan i så fall erstattes med penger eller annet vederlag. Kan rettighetshaveren ikke unnvære rettigheten, kan den ikke avløses, men bare flyttes fra et sted til et annet, eller fra et felt til et annet på de vilkår som er nevnt i § 52, eller erstattes med et stykke torvmyr på annet hold som svarer til rettigheten.

En må under utskifting være meget varsom ved behandlingen av brenntorvmyr, så viktig som denne er for så mange bruks eksistens. Jfr. Landbruksdepartementets skrivelse av 20. mars 1929. Avløsning mot pengeerstatning eller likn. vederlag vil det derfor i de færreste tilfelle kunne bli tale om.

6. Avløsning av torvrett etter utsk. l. kap. 14.

Etter utskiftingslovens § 89 kan rett til å ta brenntorv kreves avløst.

Grunneieren har etter § 90 rett til å kreve avløsning av torvrett, men bare mot erstatning i et stykke torvmyr på annet hold, som svarer til rettigheten. På samme måte kan rettighetshaveren etter § 92 kreve avløsning, når avløsningen er påkrevd for å bevare rettigheten eller for bruken av denne. Erstatningsstykket må i verdi svare til nåtidsverdien av rettigheten. Om behovs- og verdiberegning se foran. Her må en også ta hensyn til produksjons- og transportkostnadene m. v. En øking i disse må også erstattes.

Avløsning i egentlig forstand blir det bare tale om etter forskriftene i § 91.

Som referert før har eieren etter § 91 bare rett til å kreve avløsning:

- a) av torvrett som hviler på innmark dersom rettighetshaveren kan unnvære rettigheten, og
- b) av torvrett som hviler på utmark, dersom det skjønnes å være nødvendig eller av overveiende viktighet for en hensiktsmessig bruk av grunnen (herunder dyrking eller annen kultivering) at

rettigheten opphører, og en dertil kan skjønne at rettighetshaveren kan unnvære den.

Avløsningsmåten og størrelsen av vederlaget bestemmes ved utskiftingsrettens skjønn, heter det i loven.

Som nevnt foran må en være meget varsom ved behandlingen av brenntorvrettigheter og omhyggelig overveie spørsmålet om rettighetshaveren kan unnvære rettigheten. På den annen side bør en også ta tilbørlig hensyn til eierens berettigede krav om å få fjernet torvrettigheter som hindrer utnyttelsen av grunnen, når rettighetshaveren innen en rimelig tid, uten økonomisk tap, kunne ha fjernet og gjort seg nytte av torva.

BRENNTORVPRODUKSJONEN I 1945.

Det er særlig to faktorer som har preget årets brenntorvproduksjon, den ene i negativ og den annen i positiv retning. Vi nevner den negative først, nemlig manglende arbeidskraft, fordi dette har vært den avgjørende hindring for å oppnå virkelig stor produksjon. De gunstige værforhold for brenntorvproduksjon som vi har hatt i år i de fleste av de torvproduserende distrikter, har selvsagt vært en god hjelp, men det har ikke vært tilstrekkelig til at produksjonen har kunnet holdes på samme høyde som i de nærmest foregående år. Derimot er produktet — altså brenntorven — gjennomgående meget bedre i år enn tidligere under brenselskrisen.

Mangelen på arbeidskraft var særlig følelig i mai og første halvdel av juni måned, da en hel del torvarbeidere og formenn tilhørte Hjemmestyrkene, og disse ble ikke friggitt før den beste torvsesongen var over. Når det likevel har lyktes å nå ca. 1,7 mill. m³ brenntorv (se tabell 1), så kan vi for en stor del takke værgudene for dette.

Årets brenntorvstatistikk omfatter landets samtlige fylker, unntatt Finnmark, som jo for størstedelen er evakuert. Som vanlig er produksjonsoppgaver innhentet gjennom fylkenes forsynings- eller brenselsnemnder. Når det gjelder «kriseproduksjonen» av torv, som omfatter maskintorven og stikktorv ved litt større stikktorvanlegg som produserer torv for salg, har vi innhentet oppgaver fra de enkelte anlegg. De fylkesvise oppgaver over størrelsen av den normale brenntorvproduksjon grunner seg delvis på Statistisk sentralbyrås representative telling i 1936—37 og Jordvernkomiteens oppgaver, og delvis på myrselskapets egne undersøkelser.

I tabellene 1—3 er meddelt en rekke oppgaver som belyser årets produksjonsresultat, og dessuten en rekke andre sider ved brenntorvproduksjonen. Vi skal kort kommentere de viktigste data som er tatt med i tabellene.

Tabell 1 viser en samlet oppgave over brenntorvproduksjonen